

ผลงานสะท้อนจุดเปลี่ยน ในเชิงกระบวนการทัศนการวิจัย

การสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนชาวนา และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

อรทัย อาจอ้า และคณะ

ความเป็นมา จากการศึกษาที่ผู้เขียนได้มีโอกาสเข้าไปประเมินผลการทำงานของชุมชนในอำเภอชุนธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ ภายใต้การสนับสนุนทุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา ทำให้พบว่าชุมชนมีศักยภาพในหลายๆ ด้าน จนนำมาสู่การพูดคุยกันเกี่ยวกับการขยายผล หรือเพิ่มพลังศักยภาพไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เป็นรากฐานของชุมชน ซึ่งก็คือ ปัญหาการถูกเอาเปรียบจากระบบที่เป็นอยู่ ทำให้มีหนี้สิน นำมาสู่ความเครียด และปัญหาสุขภาพอื่นๆ ที่เกิดจากการใช้สารเคมีในการเพาะปลูกที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม เช่น ทำให้ดินแข็ง ส่งผลกระทบต่อผลผลิตที่ตกต่ำ ทำให้มีหนี้สินเพิ่มขึ้น ทำให้ตกอยู่ในวงจรหรือวังวนของความชั่วร้าย คุณภาพชีวิตตกต่ำ ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ฯลฯ

วัตถุประสงค์ของการขับเคลื่อน/การทำงาน/การวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกัน

เพื่อกระตุ้นและสนับสนุนชาวนา-เกษตรกรยุคใหม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้สารเคมี หรือ ลดการใช้สารเคมี เพื่อแก้ไข ป้องกันปัญหาสุขภาพ และลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน

เพื่อสนับสนุนให้ชุมชนอำเภอชุนธุ์ ศรีสะเกษเกิดการเปลี่ยนแปลง/เปลี่ยนผ่านเป็นชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านการผลิตเพื่อเลี้ยงตนเอง

เพื่อฟื้นฟูศักยภาพของชุมชนในทุกด้าน ผ่านกระบวนการทัศนใหม่ทางการวิจัย เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยชุมชน เพื่อชุมชน และเป็นของชุมชน

เพื่อรวบรวมองค์ความรู้จากการทำงานและการปฏิบัติการต่างๆ ร่วมกัน ทำให้มองเห็นกระบวนการทำงาน และสามารถแบ่งปัน-ถ่ายทอดประสบการณ์สู่พื้นที่อื่นๆ ที่มีปัญหาคล้ายคลึงกันได้ต่อไป

วิธีการวิจัย : เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแนวใหม่ใน 2 ระดับ คือ ระดับตัวชาวนาหรือเกษตรกรยุคใหม่ (ซึ่งครอบคลุมทั้งการวิจัยความรู้สึกนึกคิด-พฤติกรรมของตนเอง และการวิจัยทดลองในไร่นาของตนเอง) และระดับนักวิชาการจากภายนอก ซึ่งมีบทบาทเป็นทั้งผู้อำนวยความสะดวก ผู้สนับสนุนเชิงวิชาการ/กระบวนการ และผู้รวบรวมองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน (experience-based knowledge)

วิธีการดำเนินงาน เป็นการดำเนินงานแบบการคิดวิเคราะห์วิจัยเชิงวิพากษ์ การสร้างความตระหนักรู้เชิงจิตสำนึก (Conscientization Process) และการสร้างเสริมพลังอำนาจเชิงบวก (Empowerment) โดยเฉพาะการสร้างเสริมพลังอำนาจเชิงจิตวิทยา เช่น การสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง การเพิ่มแรงจูงใจให้ลงมือดำเนินการ ทั้งระดับปัจเจกบุคคล ระดับกลุ่ม-องค์กร และชุมชน เกิดการตัดสินใจร่วมกัน ดำเนินการจนนำไปสู่ผลลัพธ์ต่างๆ

ผลที่เกิดขึ้น พบว่า ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้นมีในหลายระดับ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ระดับครอบครัว-ครัวเรือน ระดับกลุ่ม-องค์กร ระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล และระดับอำเภอ สำหรับผลผลิตและผลลัพธ์สำคัญๆ สามารถสรุปได้ดังตาราง

ผลที่เกิดขึ้น : ผลผลิต ผลลัพธ์ ผลกระทบ	จำนวนปริมาณ/สิ่งที่ได้
1. จำนวนครัวเรือนที่ได้รับประโยชน์ทางตรง รวมทั้งหมด ณ ปัจจุบัน (ณ 31 มกราคม 2554)	1,000 ครัวเรือน
2. จำนวนกลุ่ม/สหกรณ์/กลุ่ม-สถานประกอบการที่สร้างรายได้	6 สถานประกอบการ
3. จำนวนครัวเรือนที่สามารถผลิตปุ๋ยชีวภาพด้วยตนเอง	220 ครัวเรือน
4. จำนวนแปลงไร่นาที่มีการผลิตเกษตรอินทรีย์ที่สามารถเป็นแบบอย่างให้กับคนอื่น ๆ ได้ในระดับดี	30 แปลงนา
5. จำนวนบ่อน้ำที่ขุด โดยชาวบ้านจ่ายเงินเอง และพบว่ามีน้ำ/ใช้การได้ในระดับดี	24 บ่อ
6. จำนวนชาวนาที่มีความเชื่อมั่นค่อนข้างสูงในวิธีการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์	140 ราย
7. จำนวนผู้นำชาวนา/แกนขับเคลื่อนหลักที่มีศักยภาพสูง/สามารถเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงระดับแถวหน้าด้านเกษตรพอเพียง	22 ท่าน
8. จำนวนปราชญ์ชาวบ้าน/ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ผู้อาวุโส/ผู้เฒ่าผู้แก่ที่ให้ความเคารพนับถือที่เข้าร่วมกระบวนการที่ค้นพบจากการดำเนินโครงการ	60 ท่าน
9. จำนวนหมู่บ้านที่ได้รับประโยชน์ทั้งหมดจากโครงการ-การขับเคลื่อน	130 หมู่บ้าน
10. จำนวนต้นไม้ต่าง ๆ ที่มีการปลูกในตำบลต่าง ๆ และที่รอตัดชีพ (ตัวเลขประมาณการขั้นต่ำสุด)	15,000 ต้น
11. จำนวนประชากรรวมที่ได้รับประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม (ตัวเลขประมาณการขั้นต่ำสุด)	ไม่ต่ำกว่า 15,000-20,000 คน
12. จำนวนอำเภอใกล้เคียงที่ได้รับประโยชน์ต่าง ๆ ทุกรูปแบบจากโครงการ ฯ	7 อำเภอ
13. จำนวนชาวนา/ประชากรจากอำเภออื่น ๆ ที่เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ ฯ อย่างสม่ำเสมอ	40-50 ราย

